

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Litere
Școala doctorală Studii de Hungarologie

**Izvoare ale istoriei educației în Transilvania:
activitatea literatului Buczy Emil**

TEZĂ DE DOCTORAT
-REZUMAT-

Indrumător științific:

Prof. univ. dr. Egyed Emese

Autoarea lucrării:

Szabó Emília

CLUJ-NAPOCA

2023

CUPRINS

Introducere, metodele cercetării

1. Calea vieții lui Emil Buczy, dificultățile cercetării carierei sale	11
2. Competențele lingvistice și problematica utilizării scrisului	14
3. Diferite forme de învățământ: școli religioase și educatori particulari	22
4. Canonicul astronom al Bibliotecii Batthyaneum (canonicus astronomus)	29
5. Tradiții educaționale în secolele XVIII și XIX-lea, epoca "tranziției"	28
5.1. Elaborarea și implementarea modelului educațional etapizat în Transilvania	32
5.2. Modelul educațional romano-catolic: Învățământul piarist din Transilvania	39
5.3. Modelul învățământului privat: educatori aristocrați	52
6. Planurile societăților erudite, posibilități de diseminare culturală în Transilvania în secolele XVIII–XIX-lea	53
7. Locul lui Emil Buczy în tradițiile educaționale transilvănene	63
7.1. Influența corespondenței literare asupra dezvoltării abordării artistice a autorului savant	66
7.2. Poetica lui Buczy Emil	74
7.2.1. Povestea unei poezii ocazionale: Amintirea tristă a Joanei Kovachich (<i>A' Szép és Jó Tekéntetes Kovachich Joanna Aszszonynak Gyászos Emlékezete</i>)	86
7.3. Revista Muzeul Transilvaniei (1814–1818) / Erdélyi Múzeum (1814–1818)	92
7.3.1. Impactul revistei Muzeul Transilvaniei / Erdélyi Múzeum	97
7.3.1. Relația dintre Gábor Döbrentei și Emil Buczy potrivit corespondențelor din cadrul revistei Muzeului Transilvaniei	99
7.3.2. Corespondența lui Gábor Döbrentei și Emil Buczy privind aspectele de autor	126

7.3.3. Emil Buczy și revista Minerva din Ungaria (Felső-Magyarországi Minerva)	137
7.3.4. Particularitățile lingvistice ale operei lui Emil Buczy	138
7.4. Cursurile de estetică ale lui Emil Buczy	140
7.5. Listarea bibliotecii lui Emil Buczy	141
7.5.1. Gramaticile, retorica și dicționarele fondului de carte	149
7.5.2. Cunoștințele științifice ale lui Buczy în lumina bibliotecii sale	149
7.5.3. Cărțile în limba germană din biblioteca lui Buczy	152
7.5.4. Cărțile în limba engleză din biblioteca lui Buczy	155
7.5.5. Cărțile în limba maghiară din biblioteca lui Buczy	161
8.	
8.1. Patronajul și sprijinul literar al lui Mihály Kenderesi	165
8.2. Aspecte comune ale activității și carierei lui Pál Sipos și Buczy	166
8.3. Volumul lui János Majláth, <i>Magyarische Gedichte</i>	171
8.4. Traducerea poeziilor lui Emil Buczy apărute în <i>Magyarische Gedichte</i>	175
8.5. Schimb de scrisori între Ferenc Toldy și Emil Buczy	187
8.6. Trăsături comune ale operei lui Dániel Berzsenyi și Buczy	190
Concluzii, teze	196
Bibliografie	201
Anexă	213

REZUMAT

Lucrarea mea are titlul *Izvoare ale istoriei educației în Transilvania: activitatea literatului Buczy Emil*. În această lucrare am avut ca scop al cercetării următoarele aspecte: istoria educației din Transilvania în secolul XIX. În această perioadă au funcționat paralel cele două căi ale educației: educația formală, respectiv educația privată. Educația formală avea legături strânse cu religiile dominante în Ardeal, iar educația privată avea ca bază familiile nobile, care îl finanțau.

Buczy Emil (1782–1839) poet, preot canonic romano-catolic, profesor universitar, membru al academiei maghiare de la Budapesta a avut o activitate cu aspecte multidisciplinare. A predat atât în cadrul școlilor romano-catolice, cât și ca profesor privat la familiile nobile Kornis, Haller, Splényi. În ultima parte a vieții sale pe motive de boală a renunțat la funcția de profesor în cadrul teologiei de la Alba Iulia, și a lucrat ca bibliotecar canonic la Biblioteca Batthyaneum. Din activitatea sa literară face parte atât poezia lui, care constă în poeziile apărute sub pseudonim sau sub numele lui, cât și corespondențele literare pe care a avut cu Ferenc Kazinczy, Gábor Döbrentei, Ferenc Toldy. Pe lângă testamentul lui am avut ocazia să găsesc la Biblioteca Batthyaneum lista cărților din posesia lui. Această listă mi-a dat șansa să pot analiza profilul cititorului intelectual, care a citit în mai multe limbi mai ales cărți de domeniul literaturii, dar nu numai.

Am abordat munca sa privind problemele legate de utilizarea limbajului și funcționalitatea scrisului și am clasificat lucrările sale care au rezistat timpurilor. Din câte văd, toate lucrările sale au fost create sub influența unei anumite funcții sau așteptări, iar limbajul lucrărilor date a fost legat de posibilitățile oferite de situație, context.

Istoricul literar Lajos Csetri evidențiază lectura și erudiția lui Emil Buczy și caută o explicație pentru rămânerea sa în afara canonului literar. "A fost un profesor extraordinar cu o lectură și erudiție, dar conform studiilor sale, această lectură nu a fost întotdeauna de ultimă oră. Nu există nici o îndoială că, în ceea ce privește subiectele sale, el a scris cele mai exigente studii ale revistei bazate pe istoria culturală și filozofie, dar cu o «artă a scrisului» foarte specifică, deci nu este de mirare că posteritatea din istoria literară maghiară nu a putut face prea multe cu ea, deoarece este obișnuit în Ungaria să-i aprecieze pe cei care scriu într-un mod ilizibil de complex, dar este mai puțin obișnuit să încerci chiar să extragi ceea ce au de spus din

această «formă de stil»¹. Privind din perspectiva procesului de canonizare este greu de apreciat faptul cine devine semnificativ și cine este acoperit de vălul uitării, deoarece acest proces este determinat de implicarea multor aspecte. Putem observa că unii autori rămân neobservați atenția istoricilor literari poate din diferite motive: funcționalitatea lucrărilor, complexitatea stilului, greutatea exprimării, sau poate alte aspecte intervin în cazul autorilor rămași neapreciați, sau în afara canonizării literare.

În cercetările mele bazate pe cariera lui Emil Buczy am luat în considerare următoarele domenii importante: viața sa de studenție (elev al școlilor romano-catolice, peregrinare), munca sa ca profesor (învățător privat, profesor teolog) și activitățile sale creative (traducător, scriitor, corespondent).

În perioada pe care am cercetat, cauza diseminării culturale reunește anumite persoane cu aceleași interese și scopuri în viață și astfel se creează rețelele foarte valoroase de contacte, exemple pe care le-am menționat separat în mai multe locuri. În cariera și opera lui Emil Buczy, am încercat să găsesc și să explorez acele aspecte care ar contribui la interpretarea și plasarea operei sale în domeniul literaturii, dar și în domeniul diseminării culturale și din punctul de vedere al instituționalizării culturii. Opera lui este legată de tradițiile educaționale din Transilvania din mai multe aspecte: prin munca lui Emil Buczy îl putem vedea în contextul învățământului, îl avem ca model al preoției, care a și predat studiile, îl avem în fața noastră munca canonicului astronomic, organizatorului literar, dar putem privi scrisorile rămase din care îl vedem în rândul corespondenților particulare. În cazul său putem vedea un exemplu de realizare transilvăneană a modelului educațional, care se dezvoltă în mai multe etape. Rețeaua de socializare a unei persoane, despre care aflăm din scrisori, experimentele literare apărute sub numele lui sau sub pseudonim, și chiar biblioteca privată a unei persoane dezvăluie multe despre modul în care au fost transferate cunoștințele, ce oportunități au existat pentru educație și, în același timp, pentru instituționalizarea literaturii în condițiile Transilvaniei la acea vreme.

În cadrul Bibliotecii Batthyaneum din Alba Iulia am avut ocazia să cercetez mai multe tipuri de documente legate de canonicul astronom Emil Buczy. Pe lângă testamentul și unele scrisori legate de viața sa, aici am avut ocazia să citesc lista cărților sale. Această listă, care are 1111 de înregistrări mi-a dat șansa să pot vedea exemplul multiculturalismului, al omului, care a citit în mai multe limbi (latină, germană, maghiară, engleză, franceză, spaniolă) și în mai multe domenii de știință. Cărțile de literatură au avut o dominanță în cadrul bibliotecii sale. În

¹ CSETRI Lajos: „Az Erdélyi Muzéum irodalomszemlélete II. Buczy Emil tanulmányai”, in *Egység vagy különbözőség? Nyelv- és irodalomelmélet a magyar irodalmi nyelvújítás korszakában* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990) 322-331: 323.

lucrarea mea am făcut o mică analiză despre ce tip de bibliotecă a avut canonicul astronom Emil Buczy.

În cadrul unei burse de la Academia din Ungaria, Bursa pentru Cercetare Domus am avut ocazia să fac cercetări timp de trei săptămâni la Budapesta. Cu această ocazie am putut vizita Biblioteca Națională Széchényi (Országos Széchényi könyvtár), Biblioteca Academiei Maghiare de la Budapesta unde am avut ocazia să găsesc mai multe manuscrise, registre de manuscrise legate de tema mea (Magyar Tudományos Akadémia kéziratár), respectiv Biblioteca Piaristă de la Budapesta (Piarista rendkönyvtára).

În timpul acestei cercetări am avut șansa de a găsi câteva poeme manuscrise ale lui Emil Buczy și o interesantă poezie scrisă pentru o ocazie în amintirea doamnei Johanna Hajóssy. Aceste poeme au fost foarte importante pentru că până acum nu a fost cercetate de către alte persoane. În lucrare am redactat în detaliu aceste poeme, pentru că au o relevanță primordială în cazul autorului literar, al poetului Emil Buczy, care astfel are poeme publicate nu numai în cadrul revistei Muzeului Transilvaniei (Erdélyi Muzéum). Aceste poeme găsite, și faptul că poetul Emil Buczy a dorit să participe în această acțiune de comemorare cu poezia ocazională Amintirea tristă a Joanei Kovachich arată că el probabil a dorit să fie recunoscut ca literar, poate avea planuri de publicarea poemelor sale și în formă de volum. Am avut șansa să citesc poemele sale în formă de manuscrise, și am avut ocazia să aflu mai mult despre ele din scrisorile sale. Potrivit schimbului de scrisori cu Ferenc Toldy am avut ocazia să îl văd pe literarul Emil Buczy, care probabil ar fi dorit să aibă publicarea poemelor sale într-un volum, care nu s-a concretizat. Cazul lui de a publica reprezintă o situație specială chiar și în utilizarea numelui de autor. Preluarea numelui sau alegerea unui pseudonim nu este o decizie întâmplătoare, ci una conștientă.

Am considerat că este o provocare să cartografieez rețeaua de contacte literare și să aflu ce efecte ar fi putut avea corespondența cu Ferenc Kazinczy și Gábor Döbrentei asupra abordării literaturii de către Buczy. Printre particularitățile corespondențelor am observat că mesajele scrise au fost scrise sub influența diferitelor tipuri de cenzură. În multe cazuri, trimerile în scrisorile altor persoane, întâlnirile personale, mesajele verbale transmise de cunoscuți au fost securitatea transiterii mesajelor. Cercetătorul trebuie să afle sensul real al comentariilor aluzive, iar aceste aspecte au făcut munca mea și mai interesantă.

Am fost fascinat de recunoașterea multilingvismului și multiculturalismului, pentru că atunci când mi-am dat seama că avem de-a face cu o persoană foarte educată și bine citită pe baza listei bibliotecilor existente, interesată de literatură, cultură, noutățile și oportunitățile sale de diseminare, m-am convins că educația transilvăneană ar putea găzdui o gamă largă de

alfabetizare literară, chiar și în cazul unui individ atât de marginalizat. Tocmai de aceea am discutat în detaliu adevăratele elemente științifice și literare ale colecției sale de carte.

Fondul de carte de 1111 titluri însemna pentru Buczy ceea ce un simplu preot, profesor și astronom catolic putea dobândi într-un loc atât de periferic din Alba Iulia la acea vreme pentru a se distra și a-și cultiva interesele literare. În listă, am discutat în detaliu titluri englezești, germane și maghiare legate de știința și literatura reală, deoarece am observat câteva fapte interesante în aceste cazuri.

Căutând analogii, am căutat puncte comune de legătură între opera lui Emil Buczy în raport cu trei persoane. Profesorul Pál Sipos din Nagyenyed a încercat să predea în cadrul sistemului instituțional educațional protestant ceea ce a încercat Emil Buczy în sistemul educațional romano-catolic: predarea filosofiei, pedagogiei, metodologiei gândirii în limba maghiară.

În persoana contelui János Majlath, pe lângă exemplul unui educator experimentat la curtea vieneză, Emil Buczy l-a respectat și pe traducătorul propriilor poezii. Am considerat că este important să includem acest tip de proces de manifestare a diseminării și educației literare în teză, deoarece el însuși a considerat această inițiativă semnificativă și are sens și pentru noi.

Correspondența lui Buczy cu Ferenc Toldy poate fi clasificată drept cercetare istorică literară din mai multe puncte de vedere: pe de o parte, Buczy publică informații despre sine care îl definesc ca autor, iar pe de altă parte, îl face parte din instituționalizarea literaturii și îl include pe autorul nostru în cercul academic și din punct de vedere literar.

Diferitele domenii de interes și alfabetizare față de care și-a arătat angajamentul fac parte din moștenirea care poate fi explorată, iar în timpul cercetării am devenit convins că diseminarea culturii în cadrul tradițiilor educaționale transilvănene a fost un proces foarte divers. În procesul căruia este descris de obicei marele secol al XIX-lea, tratat ca o lungă tradiție, este de remarcat faptul că au apărut mișcări, care uneori au predominat într-o rețea de relații construite în jurul unei personalități notabile și au creat instituții și sisteme.

La finalul vieții sale a avut parte de două mari realizări. Munca sa a fost promovată de către Academia din Ungaria, și în 9 martie 1832 a fost numit membru al Academiei din Ungaria. Conte Janos Majlath a publicat în 1825 *Magyarische Gedichte* unde a ales patru poeme din poeziile lui apărute anterior în Erdélyi Múzeum pe care le-a tradus, și le-a publicat.

În perioada instituționalizării literaturii și culturii, educația și funcționarea literaturii nu pot fi înțelese pe deplin dacă ignorăm faptul că ceea ce vedem astăzi ca întreg, construit, este alcătuit din multe componente. Și cu siguranță astfel de cariere simple au un loc în crearea acestui lucru. În teza mea m-am ghidat de scopul de a găsi locul lui Emil Buczy, care se încrede

întotdeauna în cunoaștere și diseminarea ei, în sistemul tradițiilor percepute astăzi ca tradiții educaționale și literatură care funcționează în cadre instituționalizate.

Ținând cont de toate acestea, tezele mele sunt următoarele:

1. Studiul vieții și carierei lui Emil Buczy este potrivit pentru prezentarea formelor ecleziastice și seculare de activitate într-un singur model.
2. Activitățile preotului (fost piarist) Emil Buczy, poet, educator, profesor, traducător, organizator de știință, membru corespondent al Academiei Maghiare sunt posibile prin diferite grupuri de manuscrise și surse tipărite.
3. Printre sursele de cercetare privind educația și autoeducația, lista propriei colecții de cărți este de o importanță primordială. Biblioteca privată a lui Emil Buczy a fost o colecție enciclopedică, modernă.
4. Emil Buczy, care a fost prezent ca redactor în întreaga serie a Erdélyi Múzeum și ca autor în mai multe dintre numerele acestuia, a încurajat educarea cititorilor atât din Transilvania, cât și din Ungaria.
5. Roadele colaborării lui Emil Buczy cu Gábor Döbrentei pot fi citite în volumele Muzeului Transilvaniei; Revista a avut, de asemenea, o influență semnificativă asupra cauzei învățământului transilvănean în ideologia sa.
6. Emil Buczy este subiectul unei pregătiri și educații îndelungate: cititor al școlilor catolice și al presei literare periodice de limbă maghiară timpurie, susținători ecleziastici și laici și ghizi literari încearcă să-i modeleze abordarea și expresia.
7. Ca participant în corespondența literară maghiară (maghiară și transilvăneană), este membru al mai multor grupuri posibile: adepți ai (neo)clasicismului, adepți ai Anacreonului, traducători de literatură greacă, traducători de literatură germană, căutători de reînnoire educațională, programatori ai presei periodice, cercetători ai limbii maghiare.
8. În calitate de profesor invitat al familiilor nobile, el poate face obiectul unor cercetări ulterioare (în principal istoria familiei). Presupunem că și-ar putea folosi cunoștințele în predarea limbilor străine (latină și germană) alături de copiii din Cornish, Haller și Splényi.
9. Prin traduceri putem să-l vedem ca pe un apreciator al relațiilor culturale, care, în calitate de adoptator literar și aderent al limbii naționale, a oferit și un exemplu de apreciere pentru alte literaturi și culturi (considerăm acest lucru ca o modalitate indirectă de educație).

10. În cultura maghiară începând din secolul al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea, ficțiunea și literatura științifică au avut forme de comunicare interconectate.

BIBLIOGRAFIE PRIMARĂ

Manuscrite:

- Buczy Johannes Aemilius: *Vorlesungen über Astronomie*, Batthyaneum, Registrul de manuscrise XI-169
- Buczy Johannes Aemilius: *Végső Akaratom*, Batthyaneum Registrul de manuscrise VIII. 65. Documenta ad Joan. Aem. Buczy pertinencia (1833 – 1841) Inv. nr. 1673, 136 f., 20. III. 1833.
- Johannes Aemilius Buczy: *Opere germanice in latino vertit Johannes Aemilius Buczy*, Batthyaneum Registrul de manuscrise XI 210.

BIBLIOGRAFIE ALEASĂ

Antik lexikon. A német kiadás főszerkesztője Johannes Irmischer. A magyar kiadás főszerkesztője Szepes Erika. Budapest: Corvina, 1993.

ABAFFY Csilla. „Magyar nyelvemlékek és másolataik a MTAK Kézirattárában”. *Magyar Könyvszemle*, 116, 3. sz. (2000): 340–351.

ADDISON, Joseph and STEELE Richard. *The complete volumes of the Spectator*.

Hozzáférés: 2021. január 3., <http://www2.scc.rutgers.edu/spectator/project.html>

AKENSIDE, Mark. *Pleasures of imaginatiom, A poem in three books*, Edinburgh, 1768.
<http://spenserians.cath.vt.edu/TextRecord.php?textsid=37337>

BALANYI György. *Calasanzi Szent József élete*. Strigonii[Esztergom]: Szent István Társulat, 1923. Hozzáférés: 2019. 07. 03.

http://www.ppek.hu/konyvek/Balanyi_Gyorgy_Calasanzi_Szent_Jozsef_elete_1.pdf

BALANYI György, BÍRÓ Imre, BÍRÓ Vencel, TOMEK Vince, *A magyar piarista rendtartomány története*. Budapest: Magyar Kegyesztanítórend, 1943.

BARÁTH Béla. „A Batthyány Ignác-féle akadémiai tervezetek”, *Erdélyi Múzeum* 5, (39), 1–6. sz. (1934) 143–148.

BARÓTI SZABÓ Dávid. *Kisdéd szó-tár*, Kassa: Ellinger János 1792. Hozzáférés:

[Baróti Szabó Dávid: Kisdéd szó-tár \[Magyar Elektronikus Könyvtár - MEK-07010\] \(oszk.hu\)](http://www.mek.szk.hu/Baroti_Szabo_David_Kisded_szo-tar)

BARTHA János. „Nyelvművelés Marosvásárhelyen az utóbbi negyedszázadban”, In *Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság kétszáz éve (1793–1993)*, szerkesztette Dávid Gyula, 5–7. Erdélyi Tudományos Füzetek 218. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1994.

BARTHA Katalin Ágnes. „Shakespeare XIX. századi kolozsvári olvasói”. *Holmi* 19, 6. sz. (2007), 743–754.

BARTÓK István István. „Comenius Johannes Amos”. In *Magyar művelődéstörténeti lexikon*, főszerkesztő KÖSZEGHY Péter, 63. 2. kötet. Budapest: Balassi Kiadó, 2004.

BEKE Antal. *Az Erdélyi egyházmegyei papnövelde történeti vázlat*, Károlyfehérvár: Püspöki Nyomda, 1870.

BERNARD, Stephen. *The Bibliographical History of The Spectator*. Hozzáférés: 2021. január 3.

<https://www.bl.uk/eblj/2019articles/pdf/ebljarticle12019.pdf>

Berzsenyi Dániel versei: az 1908. évi összöveg, Kiadta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. MERÉNYI Oszkár (Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Bizottságának kiadása, 1938)

BIRÓ Annamária. „»azt a' bojtorján, izgága Sophista mestersége'ta' Kritikát nem tanultam, se nem tudom«: Aranka György történetírói munkásságáról”. *Erdélyi Múzeum*, 68. 3–4. sz. (2007): 254–265.

BIRÓ Annamária és EGYED Emese szerk. *Aranka György és a tudomány megújuló alakzatai*, Erdélyi Tudományos Füzetek, Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2018.

BIRÓ Vencel. *Gr. Batthyány Ignác (1741–1798), Emlékezés születésének kétszázéves évfordulóján*, Kolozsvár, Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R.-T., 1941.

BIRÓ Vencel. „A Báthory–Apor szeminárium története (1583–1933)”. In *A Kolozsvári Római Katolikus Gimnázium története. 1918–1940, A Báthory-Apor szeminárium története. 1579–1933*; előszó Ruppert József, sajtó alá rendezte, szerkesztette, utószó Sas Péter (Kolozsvár: Művelődés), 2011

BOD Péter. *Magyar Athenas, 1767*. Budapest: Magvető Kiadó. Reprint kiadás.1982.

BODÓ Márta. „A' Kegyes Oskolák Rendje' Magyar és Erdély Országai Halhatatlan Érdemű Fő Igazgatójának emlékére: Bolla Márton Kolozsvári évei”. *Erdélyi Múzeum* 69, 3–4. sz. (2007). Hozzáférés: 2019. 07. 03.

<http://epa.oszk.hu/00900/00979/00420/pdf/229-236.pdf>

BODÓ Márta, *Iskola és színház*, Kolozsvár: Verbum Kiadó, 2009, 63–64.

- BOLYAI Farkas. „A párisi per, Egy érzékeny játék öt felvonásban, 1818”. In *Magyar drámairók 19. század*. Válogatta, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta NAGY Péter. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1986 Hozzáférés: Hozzáférés: 2019. 07. 03.
[Bolyai Farkas: A párisi per \[Magyar Elektronikus Könyvtár - MEK-05687\] \(oszk.hu\)](#)
- BOWRING, John, *Poetry of the Magyars*, London, 1830. BUCZY Emil versei: 126–129.
Hozzáférés: 2021. január 3. <http://mek.niif.hu/04700/04709/04709.pdf>
- BÖLÖNI Farkas Sándor: *Utazás Észak-Amerikában*. Hozzáférés:
<https://mek.oszk.hu/00600/00618/00618.htm>
- CERQUIGLINI, Bernard. *A variáns dicsérete*. In *Metafilológia 1. Szöveg – variáns – kommentár*, szerkesztette Déri Balázs – Kelemen Pál – Krupp József – Tamás Ábel. 219–298. [a fordítók megjelölése hiányzik] Budapest: Ráció Könyvkiadó, 2011, 219–298.
- CSETRI Elek. *Kőrösi Csoma Sándor indulása*, Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1979.
- CSETRI Lajos. „Buczy Emil tanulmányai”. In CSETRI Lajos: *Egység vagy különbözőség? Nyelv- és irodalomelmélet a magyar irodalmi nyelvújítás korszakában*, 322–331. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990.
- CSETRI Lajos. „Kazinczy és Döbrentei”. In CSETRI Lajos, *Amathus: Válogatott tanulmányok*, I. köt., szerkesztette SZAJBÉLY Mihály és ZENTAI Mária, 143–149. Ligatura. Budapest: L'Harmattan, 2007
- CSOKONAI VITÉZ Mihály Összes művei I–II. Szerkesztette és a jegyzeteket írta Debreczeni Attila. I. 620–622. Budapest: Osiris Kiadó, 2003.
- CSÖRSZ Rumen István. „Madári szép szabadságom”: A XVII – XVIII. századi szerelmi közköltészet madárszimbolikájához. *Doromb: Közköltészeti tanulmányok 4.*, Budapest: reciti, 2015. (95–121.)
- DÁVID Péter. „Itt van a' legvégső óltára Pallásnak”: *Az erdélyi Kéziratkiadó Társaság és az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság története*. Erdélyi tudományos füzetek 278. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2013.
- DEMÉNY István Pál – GAZDA Klára – KESZEG Vilmos – POZSONY Ferenc – TÁNCZOS Vilmos szerk. *Magyar népi kultúra*, Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2008.
- DÉZSI Lajos. *Pápai Páriz Ferenc 1649–1716*, Budapest: Franklin Társulat, 1899.
Hozzáférés: 2019.08.03.
<http://mek.oszk.hu/05600/05604/html/index.htm>]
- Erdélyi Muzéum, I–IX., 1814–1818 Kolozsvár. Hozzáférés: 2019.08.03
<http://documente.bcucuj.ro/web/bibdigit/periodice/erdelyimuzeum/>

- JANCSÓ Elemér. DÖBRENTEI Gábor levelei Buczy Emilhez és Horváth Endréhez. *Irodalomtörténeti Közlemények* 53. 1. sz. (1943). 47–61; 2. sz. (1943). 140–154.
[Irodalomtörténeti Közlemények 1943. 53. évf. 1. füzet \(oszk.hu\)](#); [Irodalomtörténeti Közlemények 1943. 53. évf. 2. füzet \(oszk.hu\)](#)
- DUGONICS András. *Magyar példa beszédek és jeles mondások*, Szeged, 1820.
- EGYED Péter. „Az ismert ismeretlen”. In Sipos Pál *A keresztyén vallásnak és világosodásnak együtt való terjedéséről*. Kiadja, az előszót írta és a jegyzeteket szerkesztette EGYED Péter. 6–22. *A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai VIII*. Kolozsvár–Szeged: Pro Philosophia Kiadó, 2002.
- ENYEDI Sándor. „A hivatásos színjátszás megteremtése felé (XVI–XVIII. sz.)”. In ENYEDI Sándor. *Az erdélyi magyar színjátszás kezdetei (1792–1821)*. 7–23. Bukarest: Kriterion Kiadó, 1972.
- FALUS Róbert, *Az antik világ irodalmi*. Budapest: Gondolat, 1980.
- FENYŐ István. „A reformkor eszmei előkészítője: Az Erdélyi Múzeum”. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 80. 1. sz. (1976): 15–34.
- FERENCZI Sándor. *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára*, Budapest – Kolozsvár: Szent István Társulat – Verbum Egyesület, 2009.
- FINÁCZY Ernő. *A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában*, I. 1740–1773. Budapest, 1899.
- GÁL László. *Az erdélyi római katolikus felekezeti oktatás II. Józsefuralkodása idején*. 235–236. Kolozsvár, 2010. (a doktori disszertáció kézírata)
- GIBBON, Eduárd. *A Római Birodalom hanyatlásának és bukásának története*, Fordította HEGYESSY Kálmán. 1–2. Pest: RÁTH Mór, 1868.
- „Johann Wilhelm Ludwig Gleim. Werke.”, in *Gleimhaus. Museum der deutschen Aufklärung*. Hozzáférés: 2023.07.18. [Gleimhaus Halberstadt: Werke](#)
- GULYÁS Pál. *Magyar írói álnév lexikon*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1956.
- GYÖRFI Dénes. *Nagyenyed és a Kollégium*, Philobiblon. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi nyomda, 1997.
- HABERMAS, Jürgen. *The structural transformation of the public sphere*. Cambridge–Massachusetts: MIT Press, 1989.
https://books.google.ro/books?id=e799caakIWoc&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- HABERMAS, Jürgen. *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*, Budapest: Gondolat Kiadó, 1993.
- HAJÓS József. *Köteles Sámuel*, Bukarest: Irodalmi Könyvkiadó, 1969.

- HAMZA Gábor. *Emlékezés Szász Károlyra (1798–1853), a MTA rendes tagjára*.
Hozzáférés:https://mta.hu/data/dokumentumok/ix_osztaly/Jubileumi%20megemlekezesek/Szasz_Karoly_1798_1853_MTA_rendes_tagja.pdf [2019.08.05.]
- HERVEY, James. *Theron et Aspasio or a Series of Dialogues and Letters*. Hozzáférés: 2021. január 3.
<https://archive.org/details/theronaspasioors01herv/page/n4/mode/2up>
- HOFBAUER László. „Döbrentei Gábor Erdélyi Magyar Tudós Társasága (1817–1821)”. *Erdélyi Múzeum* 4 (38), 7–9. (1933): 335–344.
- JAKAB Elek, „Bölöni Farkas Sándor és kora”. *Keresztény Magvető*, 5. 4. sz. (1870): 241–334.
- JAKAB Elek. *Aranka György és az Erdélyi Nyelvművelő és Kéziratkiadó Társaság*, Budapest: Rudnyánszky Könyvnyomdája, 1884.
- JAKÓ Zsigmond és JUHÁSZ István. *Nagyenyedi diákok 1622–1848*. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1979.
- JAKÓ Zsigmond. „Batthyány Ignác, a tudós és tudományszervező”. *Erdélyi Múzeum*, 53 1–4 sz. (1991): 76–99.
- JANCSÓ Elemér. *Döbrentei Gábor élete és munkássága*. Kolozsvár: Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt. 1944 különlenyomat [az Irodalomtörténeti Közlemények, 1–2. sz. 1943, -as számából]. Hozzáférés: 2023.07.12.
https://adatbank.ro/html/alcim_pdf6853.pdf
- JANCSÓ Elemér. *Az erdélyi magyar nyelvművelő társaság iratai*. Bukarest: Akadémiai Kiadó, 1955.
- JERNYEI KISS János. „Piaristák”. In *Magyar művelődéstörténeti lexikon*, 176–189. Hozzáférés: 2019. 07. 14.
http://mamul.btk.mta.hu/MAMUL_SZERK/mamul_view.php?editid1=1475
- Jólét és erény, Tanulmányok Széchenyi István Hitel című művéről*. Szerkesztette HITES Sándor. Hagyományfrissítés 2. Budapest: reciti, 2014.
- KAPITÁNY-HORVÁTH Zsuzsa szerk. *A nagyenyedi fönixmadár. Adalékok a Bethlen Gábor Kollégium történetéhez*. Nagyenyed: Bethlen Gábor Alapítvány, 2016.
- KAZINCZY Ferencz. *Erdélyi levelek*, 326–327. Budapest: AIGNER Lajos, 1880.
Hozzáférés: 2017. 04. 24
<http://mek.oszk.hu/15600/15672/15672.pdf>
- KAZINCZY Ferenc. „Érzékeny Útazások Francia- és Olaszországban”. In *KAZINCZY Ferencz' Munkái*. Szép Literatúra IV. Pest: TRATTNER János Tamás, 1815.

KAZINCZY Ferenc. *Levelezése*. Sajtó alá rendezte (I–XXI:) VÁCZY János, (XXII:) HARSÁNYI István, (XXIII:) BERLÁSZ Jenő, BUSA Margit, CSAPODI Csabáné és FÜLÖP Géza, (XXIV:) ORBÁN László, (XXV:) SOÓS István. 25 köt. Budapest–Debrecen, 1890 – 2013.

Kazinczy Ferenc összes költeményei. Szerkesztette BÍRÓ Ferenc. Régi Magyar Költők Tára, XVIII. század. II. Budapest: Balassi Kiadó, 1998.

KERTÉSZ József. *Hazajáró lelkek, nagyenyedi képek*.

KERTÉSZ József. *Hazajáró lelkek – Nagyenyedi képek: P. Szathmári Károly, Váró Ferenc művei s hivatalos iratok s kútforrások nyomán*. 52–54. Budapest: Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1929.

Kis János Poetai munkái: A szerző saját kéziratai- s az első kiadásokhoz gondosan egyengetve, kiadatlanokkal bővítve, jegyzékkel s életrajzzal. Kiadta D. SCHEDEL Ferenc. Pest: Hartleben Adolf, 1846.

[KIS JÁNOS POETAI MUNKÁI \(oszk.hu\)](http://oszk.hu)

KOCSIS Attila. *Nagyenyed, Bethlen-kollégium, tanítottak–neveltek 1622–1922*. 20–23. Hajdúnánás–Debrecen: a szerző kiadása, Center-Print Nyomda Kft., 2019.

KOSÁRY Domokos. *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1996.

KRIZBAI Jenő. „«Fejedelem, a fundamentum áll!», A Bethlen Gábor Kollégium intézménytörténete”. In *A nagyenyedi főnixmadár. Adalékok a Bethlen Gábor Kollégium történetéhez*. Szerkesztette KAPITÁNY-HORVÁTH Zsuzsa. 11–30. Kolozsvár: Bethlen Gábor Alapítvány, 2016.

KÜLLŐS Imola. „A magyar népdalfogalom története”. In KÜLLŐS Imola: *Közkézen, közszájon, köztudatban: Folklorisztikai tanulmányok*. 13-34. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2012.

KÜLLŐS Imola. *Közkézen, közszájon, köztudatban: Folklorisztikai tanulmányok*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2012.

LÁZÁR Béla. *Buczy Emil élete és irodalmi munkássága*, Budapest: AIGNER Kiadó, 1888.

LALANDE, Joseph Jérôme Lefrançois de et CAVAGNA, SANGIULIANI DI GUALDANA, Antonio. *Astronomie des dames*. Paris: Ménard et Desenne, Fils, 1820. Hozzáférés: 2021. január 3.

https://books.google.ro/books?id=fbIWAAAAQAAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

LUKÁCS Manuéla. *A világ alaptörvény kutatásának új útjai: A természettudományok újjászületése*, 2010. 129–132. Hozzáférés:

<http://mek.oszk.hu/08000/08068/08068.pdf>

Magyar életrajzi lexikon 1000–1990. Szerkesztő KENYERES Ágnes, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1994.

Magyar értelmező kéziszótár. szerkesztette JUHÁSZ József – SZŐKE István – O.

NAGY Gábor – KOVALOVSKY Miklós. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1972

Magyar irodalom. Szerkesztette GINTLI Tibor. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2010.

[Magyar piaristák a XIX és XX. században: életrajzi vázlatok. Szerkesztette BALANYI György, AGÁRDI László és mások közreműködésével. \(Budapest: Szent István-Társulat, 1942\)](#)

MALLER Sándor . „Az egykönyvű író?”. In: BÖLÖNI FARKAS Sándor, *Napló* (1835–1836) válogatta, szerkesztette, bevezette MALLER Sándor, sajtó alá rendezte BENKŐ Samu. 5 – 93. Budapest: Helikon, 1984.

MARTON József. „Batthyány Ignác élete és munkássága”. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Catholica Latina*, 1. 2000. 145–153.

MEDGYESY S. Norbert és TAR Gabriella-Nóra. „A piarista iskoladráma - színlapok kutatásának módszerei és első eredménye”. In *A piarista rend Magyarországon*, Szerkesztette FORGÓ András. 540–558. Budapest: Szent István Társulat, 2010.

MEZEI Márta. „Kazinczy világnézeti problémái”. *Irodalomtörténeti Közlemények*. 91–92. 3. sz. (1987–1988): 237–270

[MILTON, John]: *Elvesztett Paraditsom, A visszanyert Paraditsom*, Fordította BESSENYEI Sándor Kassa: Ellinger Nyomda, 1796.

NAGY Iván. *Magyarország családai: Czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. Pest: Ráth Mór, 1857–1868.

NAGY Lajos. „A piaristák neve”. *Magyar Nyelvőr* 47. (1918): 165–167.

NAGY Szilvia. *Két csíksomlyói iskolai színjáték kritikai szövegkiadása és szövegtudományi vizsgálata*, Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, doktori értekezés, 2010. Hozzáférés: 2019.07.25.

http://193.6.1.94:9080/JaDoX_Portlets/documents/document_5602_section_1530.pdf

NÉMETH András és PUKÁNSZKY Béla. „Paradigmatikus irányzatok a magyar neveléstudomány fejlődéstörténetében”. *Magyar Pedagógia* 97. 3–4. (1997): 303–317. Hozzáférés: 2017. 05. 01.

http://www.magyarpedagogia.hu/document/Nemeth_MP9734.pdf

- „Népszokás, Néphit, népi vallásosság.” Főszerkesztő DÖMÖTÖR Tekla. VII. kötet, Folklór 3. In Magyar néprajz nyolc kötetben, főszerkesztő, a szerkesztőbizottság vezetője PALÁDI-KOVÁCS Attila. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988–2002. Hozzáférés: 2019.07.29. <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/07/216.html>
- NOSZKÓ Alajos. *Virág szó-tár*. Pest: Trattner, 1791.
- NYÍRI Tamás. *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. Budapest: Szent István Társulat, 2001.
- P. SZATHMÁRY Károly. *A gyulafehérvár-nagyenyedi Bethlen-főtanoda története*. Nagy-Enyed, 1868.
- PAGET, John. *Magyarország és Erdély*. Fordította RAKOVSZKY Zsuzsa Szerk. MALLER Sándor. Budapest: Helikon Kiadó, 1987.
- PAGET, John. *Magyarország és Erdély: Naplójegyzetek*. Fordította RAKOVSZKY Zsuzsa. Sajtó alá rendezte, a bevezetőt írta és a jegyzeteket készítette Cs. LINGVAY Klára. Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó, 2011.
- PALEY, William. *Moral and Political Philosophy*. Edinburgh: ed. Adam BLACK, 1814.
- PÁLFY József. *Református felsőoktatás Erdélyben, Universitas-sors a reformációtól a Kolozsvári Tudományegyetemig*. Debrecen–Nagyvárad: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2008. Hozzáférés: 2019.08.01.
https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/85412/Palfi_J_ertekezes.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- A Pallas nagy lexikona*, szerkesztette GERŐ Lajos. X.. Budapest: Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. ,1895.
- PALLMANN Péter. *A magyar piaristák II. József uralkodása alatt*. Kolozsvár: Stief Jenő és Társa, 1914.
- PÁPAI-PÁRIZ Ferenc. *A gyulafehérvár-nagyenyedi Bethlen-kollégium alapítása és története*. Kísérő tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi RÁCZ Emese. Fordította IMREGH Mónika. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2016.
- PAPP LÁSZLÓ. „Bolla Márton (1751–1831)”. *Magyar piaristák a XIX. és XX. században*. 25–33. [Szerkesztette BALANYI György, AGÁRDI László és mások közreműködésével](#). Budapest: Szent István Társulat, 1942.
http://mtdaportal.extra.hu/books/balanyi_gyorgy_magyar_piaristak.pdf [2019. 07. 03.]
- PERCY, Thomas. *Reliques of ancient English Poetry*. 1765. Hozzáférés: 2019. 08. 01.
<https://archive.org/stream/reliquesancient00dodsgoog#page/n309/mode/2up>

PINTÉR Márta Zsuzsanna. „Pállya István”. In *Magyar művelődéstörténeti lexikon*. Középkor és kora újkor. I–XIII, főszerkesztő KÖSZEGHY Péter. Szerkesztő TAMÁS Zsuzsanna. Budapest: Balassi Kiadó, 2003–2012. Hozzáférés: 2019.07.16.

http://mamul.btk.mta.hu/MAMUL_SZERK/mamul_view.php?editid=5316

PERÉNYI József. „Aranka György Magyar Nyelvművelő Társasága”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 28. 1. sz. (1918): 15–16.

Piarista iskoladrámák. I. Sajtó alá rendezte DEMETER Júlia, KILIÁN István, KISS Katalin, *Piarista iskoladrámák II.*, Sajtó alá rendezte CZIBULA Katalin, DEMETER Júlia, KILIÁN István, PINTÉR Márta Zsuzsanna, Budapest: Argumentum Kiadó– Akadémiai Kiadó, 2007.

PINTÉR Márta Zsuzsanna. 5/1. Kötet. Régi Magyar Drámai Emlékek XVIII. Budapest: Akadémiai Kiadó – Argumentum Kiadó, 2002.

PLÉH Csaba, KOVÁCS Kristóf, KRAJCSI Attila. „A kommunikációs közegek hatása a gondolkodás architektúrájára: Az időgazdálkodás példája”. In *Magyar Tudomány*. 8 (2004). Hozzáférés: 2017. április 19.

<http://www.matud.iif.hu/04aug/06.html>PONORI THEWREWK József. *Hazafiúi*

elmélkedések, 1833. Pozsony: Snischek, 1833

[Ponori Thewrewk József: Hazafiúi elmélkedések \(1833\) \(kiad.hu\)](#)

POPE, Alexander. *The Poetical Works*, ed. Robert FOULIS – Andrew FOULIS. Glasgow: Andrew FOULIS, 1773.

PUKÁNSZKY Béla és NÉMETH András. „Az átmenet korszaka: A XVII. század”. In

PUKÁNSZKY Béla és NÉMETH András. *Neveléstörténet*, VI. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., 1996. Hozzáférés: 2019. 07. 29.

<http://www.mek.oszk.hu/01800/01893/html/>[

RÁCZ Emese. „«Eredeti Kutfeje a nagyenyedi iskola történéseinek» : Pápai Páriz Ferenc nagyenyedi kollégiumtörténete és kéziratos változatai”. *Erdélyi Múzeum* , 77 (2015): 33–45. Hozzáférés: 2019. 07. 31.

https://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/29568/EME_EM_2015-

[3_004_RaczEmese_PapaiPFKollégiumtortenete.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#)

RITOÓK Zsigmond, „A klasszika-filológia a 19. századi Magyarországon.” In *Ritoók Zsigmond, Vágy, költészet, megismerés: Válogatott tanulmányok*. Budapest: Osiris Kiadó, 2009.11

RÖSLER, Gottlieb Friedrich. *Handbuch der praktischen Astronomie, für Anfänger und Liebhaber*. Tübingen: Heerbrandt Th., 1788.

S. VARGA Pál. „A «hideg, vizsgáló ész» s a «szeretettel tölt szív» tudománya:

Ismeretelméleti pozíciók Kölcsey Ferenc gondolkodásában”. In *Mesterek, tanítványok:*

Ünnepi tanulmánykötet a 70 éves Csetri Lajos tiszteletére. Szerkesztette SZAJBÉLY Mihály. 283–313. Budapest: Magvető Kiadó, 1999.

SHAKESPEARE, William, ROWE, Nicholas, AYSCOUGH, Samuel, STOCKDALE John: *Dramatik works*, Piccadilly (London): John STOCKDALE, 1790.

SCHÖNFELDER Ingrid – SCHÖNFELDER Peter, *Gyógynövényhatározó.* Ford.SÜTÖRINÉ DIÓSZEGI Magdolna, HONFI Péter, KOHUT Ildikó, BODOR Zsófia, GIMPLI Anita. Kosmos természetkalauz, Kaposvár: Holló és társa, é.n.

SIMON-SZABÓ ÁGNES. „Erdélyi szálak Schiller esztétikai írásainak korai magyar fogadtatástörténetében”. In *Aranka György és a tudomány megújuló alakzatai.* Szerkesztette BIRÓ Annamária és EGYED Emese (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2018)

STAUD Géza. *Az orientalizmus a magyar romantikában, IV: Keleti művek fordításai.* Budapest: Sárkány nyomda 1931.

[Staud Géza: Orientalizmus a magyar romantikában \(oszk.hu\)](http://www.oszk.hu)

STERNE, Laurence. Érzékeny Útazások Francia- és Olaszországban. Fordította KAZINCZY Ferenc. In *Kazinczy Ferencz' Munkái.* Szép Literatúra, IV., Pest: Trattner János Tamás, 1815, 87–346.

SZABÓ Emília. „Erdély első mineralógus utazója”. *Természet Világa*, 138. 10. sz. (2007). Melléklet.

SZABÓ Emília. *Izsák és Rebeka házassága.* BBTE, Magyar nyelv és irodalom szak, mesteri dolgozat. Kolozsvár, 2014 (kézirat), 1–60.

SZABÓ Miklós és SZÖGI László. *Erdélyi peregrinusok*, Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 1998.

SZABÓ T. Attila és POZSIK Lajos. „A magyar genetika születése: Festetics Imre elgondolásai a beltenyésztésről és a „természet genetikai törvényeiről – 1819-ben (Brünn–Brno)”. *Természet Világa*. 121. 1. sz. (1990): 50–56.

SZALISZNYÓ Lilla. „Vaderna Gábor: Élet és irodalom: Az irodalom társadalmi használata gróf Dessewffy József életművében Budapest, Ráció Kiadó, 2013” . *Irodalomtörténeti Közlemények*, 118. 3.sz. (2014): 436–443.

SZÉCHÉNYI Endre. „Ízlések és pofonok”. *BUKSZ*, 1993, 284–291. Hozzáférés: http://www.atlantiszkiado.hu/pdf/buksz_93_3.pdf

SZIGETHY Lajos. „A nagyenyedi Bethlen-Kollégium története”. In *Nagyenyedi album*, szerkesztette LUKINICH Imre, 139–144. Budapest: a Nagyenyedi Bethlen-Kollégium volt Diákjainak Testvéri Egyesülete, 1926

- SZILÁGYI Márton és VADERNA Gábor. „Az irodalom intézményesülésének kora (kb. 1750-től kb. 1930-ig)”. In *Magyar irodalom*, szerkesztette GINTLI Tibor, 313–423. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2010.
- SZINNYEI József. *Magyar írók élete és munkái*, I. Budapest: Hornyánszky, 1891.
- Hozzáférés: 2017. április 18.
- <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>
- SZÖGI László. „Református kollégiumok”. In Magyar művelődéstörténeti lexikon, főszerkesztő KŐSZEGHY Péter, szerkesztő TAMÁS Zsuzsánna, IX. 457. Budapest: Balassi Kiadó, 2004.
- TARDY Lajos. „Hogyan kerülhette el Bölöni Farkas Sándor a börtönt?”. *Irodalomtörténet*, XVIII. 2. sz. (1986): 523–539.
- TARNAI Andor. „A magyar irodalomtörténeti hagyomány kialakulása.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 65. 6. sz. (1961) 637–658: 637
- THIMÁR Attila. „«Leveledet vettem, verseid csudálom», 1777: Bessenyei György társasága”. In SZEGEDY-MASZÁK Mihály főszerk., *A magyar irodalom története I.: A kezdetektől 1800-ig*, 455–463. Budapest: Gondolat Kiadó, 2007.
- THIMÁR Attila. „Az irodalmi intézményrendszer kialakulása Magyarországon”. In SZEGEDY-MASZÁK Mihály főszerk., *A magyar irodalom története I.: A kezdetektől 1800-ig*, 476–556. Budapest: Gondolat Kiadó, 2007.
- Új magyar irodalmi lexikon*. Szerkesztette PÉTER László, Budapest: Akadémiai Kiadó, 2000.
- V. WINDISCH Éva. *Versgyűjtemény Kovachich Márton György felesége emlékére: Adatok a XIX. század eleji magyar irodalmi élet történetéhez*. Hozzáférés: 2018. július 25.
- <http://epa.oszk.hu/01400/01464/00007/pdf/193-209.pdf>
- VADERNA Gábor. *Élet és irodalom: Az irodalom társadalmi használata gróf Dessewffy József életművében*. Budapest: Ráció Kiadó, 2013.
- VADERNA Gábor. *A költészet születése: A magyarországi költészet társadalomtörténete a 19. század első évtizedeiben*. Budapest: Universitas Kiadó, 2017.
- VARGYAS Lajos. „Előszó”. In: *Magyar néprajz. V. Folklór*. Hozzáférés: 2018 július 27
- <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/05/32.html>
- VARJÚ Elemér. „A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár”, In *Magyar Könyvszemle* 1. (1899): 134–175; 209–243, 329–345. Hozzáférés: 2018.07.29
- <http://mek.oszk.hu/03200/03231/html/varju.htm>
- VÁRÓ Ferenc. *Bethlen Gábor kollégiuma*. Nagyenyed: Nagyenyedi Nyomda és Papírárugyár R.-T., 1903.

- VICZIÁN János. *Magyar katolikus lexikon IX.*, Budapest: Szent István Társulat, 2004.
- VICZIÁN János. *Magyar katolikus lexikon XI.*, Budapest: Szent István Társulat, 2006.
- VIRÁG Benedek. *Euridice*, Trattner, Pest: Trattner János Tamás, 1814.
- VIRÁG Irén. „A magyarországi arisztokrácia neveltetésének vizsgálata a 19. sz. első felében a források tükrében”. *Magyar Pedagógia*, 104. 1.sz. (2004): 77–93.
- VIRÁG IRÉN. „John Paget: Magyarország és Erdély, Helikon, Budapest, 1987, (249)”. In VIRÁG Irén: *A magyar arisztokrácia neveltetése, (1790–1848)*, Eger: Linceum Kiadó, 2013.
https://uni-eszterhazy.hu/public/uploads/a-magyar-arisztokracia-neveltetese_56958c3466cb9.pdf (2017. április 22.)
- VULKÁN Vera Tünde: *Mártonfi József tanulmányi főigazgató és cenzor*. Erdélyi Tudományos Füzetek 289. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2018.
- WESZELY Ödön. „Buczy Emil élete és munkássága”. *Egyetemes Philológiai Közlöny*, 13. 1889. 264–267, 380–383. Hozzáférés: 2017. április 19.
http://real-j.mtak.hu/4354/1/EgyetemesFilologiaiKozlony_1889.pdf.
- ZVARA Edina. *Egy tudós hazafi Bécsben, Görög Demeter és könyvtára*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2016.